

4 McMillin, A. Belarusian Literature in the 1950s and 1960s : release and renewal / A. McMillin. – Köln ; Weimar ; Wien : Böhlau, 1999. – 315 p.

5 Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛІМ). – Ф. 495. Воп. 1. Спр. 80-82.

6 Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛІМ). – Ф. 495. Воп. 1. Спр. 83.

Т. М. ШАРОВА, С. В. ШАРОВ

(Україна, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького)

СВОЄРІДНІСТЬ МАЛОЇ ПРОЗИ І. МАСЛОВА

Проза Івана Степановича Маслова є важливою в історико-літературному процесі ХХ століття, оскільки вважається вагомим надбанням в історії людства означеного періоду. За життя у художніх творах письменник намагався розкривати категорії правди та реалістичності.

Художня спадщина Івана Маслова осмислювалася такими науковцями: М. Ільницький, М. Шаповал, В. Брюгген, А. Пінчук, В. Лихоносів, В. Милюха, П. Краснов, В. Молчанов, О. Ковалевський, А. Гуторов, Ю. Шовкопляс та ін.

У часи гострих соціальних потрясінь посилюються пошуки нових можливостей жанру та стилю, формуються нові зв'язки між об'єктивною оповіддю й суб'єктивним авторським поцінуванням світу. Ці процеси характерні для всіх жанрів. Тут не є винятком і оповідання – один із провідних жанрів літератури. Відомо, що жанр оповідання розвивався у ХХ ст. з різним рівнем інтенсивності. Якщо на початку століття він вийшов на передній край і був одним з найбільш поширеним, хто у вісімдесятих роках утратив свою активність, поступившись місцем роману та повісті. Варто враховувати, що жанр оповідання значною мірою плінний, він може в кожному конкретному випадку заявити про себе і в повісті, і в новелі, і в нарисі, залежно від характеру часу й тих завдань, що стоять перед суспільством. Ця плінність не позбавляє жанр оповідання його питомих рис, а щоразу розкриває нові можливості, оскільки збагачує не лише його зміст, але й підтримує мобільність, зв'язок з іншими жанрами.

Природу жанру оповідання належно віддзеркалює те окреслення, що його подає літературознавчий словник: “Оповідання –

невеликий прозовий твір, сюжет якого заснований на певному епізоді з життя персонажів” [1, с. 522].

Серед тих, хто мірою таланту вважав правду, був Іван Степанович Маслов – самобутній український письменник, палко закоханий у рідну землю, у свій народ, письменник, котрий живе його радощами й печаллями.

Іван Маслов у своїх творах торкався загальнолюдських проблем, долав соціальну обмеженість, стверджував національне як невід’ємну частину вселюдського, підпорядковував увесь свій талант ствердженню людського в людині. Його оповідання: “Любиста”, “Агеєві бджоли”, “Ріка”, “Запальничка”, “Тривога”, “Хміль”, “Хазяїн” та ін. стали помітним внеском до скарбниці українського та російського літературознавства. Теж саме можна сказати і про його повісті “Білий цвіт терну”, “Материнський вогонь”. Окрім того, Іван Маслов увійшов у літературу і як романіст “Задовго до прильоту жайворонків”, “Рій” тощо. Усі ці твори несуть на собі печатку неповторного таланту і є помітною часткою творчої спадщини письменника. Усе це спонукає до аналізу жанру оповідання у творчій спадщині Івана Маслова, до з’ясування місця і ролі оповідання в реалізації письменницького таланту, до усвідомлення характеру взаємодії жанрів у творчій практиці Івана Маслова [11, с. 3].

На прикладі оповідань можна прослідкувати, як особистісні риси письменника дозволили йому стверджувати правду, долати обставини, не відходячи від власного розуміння й бачення світу та людини. Щоб краще зрозуміти, яке місце відводив жанру оповідання сам Іван Маслов слід поглянути на вибрані твори письменника, серед яких у змісті творів домінує жанр оповідання. Так у творчій спадщині митця вийшло друком вісім томів його творів:

Т.1 – 14 оповідань (“Вічне”, “Тривога”, “Ріка”, “Повернення”, “Хміль”, “Хазяїн”, “І синя хвиля її пізнає” та ін.), 1 повість (“Материнський вогонь”), 1 роман (“Задовго до прильоту жайворонків”) [2];

Т.2 – 4 оповідання (“Незгодне серце батька”, “Солодка біль далеких років горіхової осені”, “Снігові хмари зі сторони Мурома” та ін.), 6 повістей (“Мар’я”, “Терпіння”, “Вінцеве коло” та ін.) [3];

Т.3 – 21 оповідання (“Краплина”, “Любов”, “Батько”, “Час”, “Магдалина”, “На південь”, “Літо-літечко” та ін.), 2 повісті (“Білий цвіт терну”, “Незакатне сонце діда Трохима”) [4];

Т.4 – 13 оповідань (“Афганець”, “На рідній землі”, “Шлях до джерела”, “Земне життя”, “Спогад про щастя” та ін.), 4 повісті (“Борис Силаєв”, “Федір Абрамов. Повість-дослідження” та ін.) [5];

Т.5 – 25 оповідань (“Диво”, “На зорі”, “На всі часи”, “На цьому світі”, “Під чорними хмарами” та ін.), 28 коротких оповідань (вінці) (“Андрій”, “Осінній вітер”, “Наталія Маслова”, “Олексій Ковалевський”, “Ліна Костенко”, “Рідні простори” та ін.), 2 повісті (“Квіти і ріки професора Кузнєцова”, “Дивні міркування трьох цариць”) [6];

Т.6 – 18 оповідань (“Святе”, “Харківська елегія”, “На Маковея”, “Пробач і бувай” та ін.), 38 коротких оповідань (вінців) (“Ганнушка”, “Іван Великий”, “Вогонь”, “На землі”, “Марія”, “Біль”, “Березки” та ін.) [7];

Т.7 – 19 оповідань (“Вітер”, “Чорні дні”, “На теплій землі”, “Зимова казка”, “В Тернову! ” та ін.), 31 коротких оповідань (вінців) (“Брати”, “Південний мед”, “Тимофій”, “У кінці березня” та ін.) [8];

Т.8 – 22 оповідання (“Літній подих”, “Не одна на білому світі”, “Весна візьме своє”, “Вальс новорічного щастя” та ін.), 37 коротких оповідань (вінців) (“Зрадники”, “Свята пора”, “На Великдень”, “На Батьківщині” та ін.) [9].

Як бачимо, жанр оповідання посідає помітне місце у творчому доробку письменника. При цьому тематичний спектр досить широкий: оповідання про війну, про описи рідного краю, про любов, про непересічні людські долі, про свою родину та ін.

Іван Маслов чудово знає можливості кожного жанру, тому цілком природним є те, що він одночасно працював над повістями, романами, оповіданнями, вінцями. Думка, яка не отримувала належного втілення в романі чи повісті, могла бути зреалізована в оповіданні, оскільки в оповіданні вона зводилася до якоїсь однієї проблеми й водночас співвідносилася з усім розмаїттям життя.

Система підходів письменника до змалювання реалістичної дійсності в певних жанрових структурах не вичерпує його можливостей. Скажімо, Іван Маслов звертався також до жанру “коротких” оповідань, які називав – вінцями. Так, три томи вибраних творів Івана Маслова (6, 7, 8) вміщує вінці.

Як правило, обсяг вінців складає 4-5 сторінок, на яких автор відтворює більшою мірою, біль фронтової пам’яті, біль втраченого дитинства, пам’ять про рідний край. Коротенькі оповідання не просто написані, вигадані, психологічно навантажені, морально вмотивовані – вони немов вихоплені із самого життя, сама є життям, відшліфовані досвідом письменника (“На Батьківщині”, “Треба жити”, “Рідна вічність”, “Зрадники” та ін.).

На сторінках оповідань Івана Маслова відтворено такі якості людини, як доброта, співчуття, совісність, вірність, самозречення,

принциповість, непохитність, гордість, прив'язаність до рідної домівки, вірність трудовій долі та ін.

Говорячи про “короткі” оповідання вінці Івана Маслова як про один із різновидів нової типологічної структури оповідання, слід підкреслити, що майже всі вони спираються на народну основу, на фольклор, наповнюються новою значущістю, але й зберігають джерельну свіжість як образного слова, так і якість змісту. Звідси виростає епічність, відкрита для поєднання як з минулими, так і з майбутнім днем, багатоваріативність тощо.

Іван Маслов не раз підкреслював, що у його творах у кожному образі є часточка його самого. У ліричному оповіданні, яке насичене емоціями оповідача, ліричний герой отримує можливість на розповідь “від себе” про красу світу й людини. Прочитавши твори І. Маслова можна виокремити головну конфліктну колізію творів – правда життя [10, с. 239]. Попри те, що в ліричній прозі грань між красою і красивістю, почуттям і чулістю, драматизмом і мелодраматизмом дуже тонка, непомітна, тут приховані неабиякі можливості для оприявлення авторської позиції, що і засвідчила проза Івана Маслова, яка стала значним кроком на шляху осягнення літературою реального життя.

В оповіданні Івана Маслова “Цвіла любиста й плакала мати” сюжетної лінії як такої нема, все тут тримається на високому почутті, любові до рідного краю. Оповідь ведеться від першої особи і зазначається про те, яке місце в житті головного героя займає любиста, і йде пояснення: чому кожного року, коли цвіте любиста плакала мати.

Оповідач акумулює не тільки життєві проблеми, хоча й вони дуже вадливі, він ставить питання про сенс людського життя. У оповіданнях “Мати”, “Батько” Іван Маслов уточнює “я” оповідача, а той іноді називає його на ім'я – Іван. Ця публіцистична відвертість надає оповіданням значної масштабності. Письменник поряд із іншими героями вступає в діалоги, виказує свою точку зору, виражає своє ставлення до того чи іншого вчинку героя, подекуди часто захоплюється описами зовнішності своїх рідних, близьких серцю людей.

Особа автора постійно виявляється в ліричних відступах і роздумах, де він постійно розмірковує про свої симпатії та антипатії, про полум'яну любов до рідної землі та її захисників, а також про безмежну ненависть до фашизму. Твори Івана Маслова спрямовані проти війни, проти знищення найвищого створіння на землі – людини-ворога. Митець уміє з високою майстерністю створювати

переконливі картини, в яких гармонійно поєднуються ніжність і жорстокість, рух і спокій, дійсність і мрія [12, с. 1].

Можна простежити зображення у творах письменника теми долі, яка часто буває безжальною для людини, ставить її перед необхідністю вирішального вибору і в той же час робить цей, здавалося б, вільний вибір єдино неминучим, раніше визначеним, невмолимо наближаючи людину до лише відомого їй фіналу.

Отже, поетично-духовні параметри прози Івана Маслова характеризуються великою силою драматизму і трагічності. Митець зумів поєднати животрепетні проблеми і теми з вічними, глобальними, ліризм з епічністю, панорамність із психологічним аналізом. Автор пояснює проблеми людина і війна, людина і зброя, особистість і індивідуальність з досвіду вселюдської цивілізації, а тому для його творів властиве гуманістичне і філософське їх осмислення.

Список використаних джерел

- 1 Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р.Т. Громяк, Ю. О. Ковалів та ін.]. К.: ВЦ “Академія”, 1997. 752 с.
- 2 Маслов, И. С. Избранное. Художник-оформитель И. И. Яхин. Х: Майдан, 2003. Т.5. 2003. 404 с.
- 3 Маслов, И. С. Избранное. Художник-оформитель И. И. Яхин. Х: Майдан, 2004. Т.6. 2004. 516 с.
- 4 Маслов, И. С. Избранное. Художник-оформитель И. И. Яхин. Х: Майдан, 2005. Т.7. 2005. 456 с.
- 5 Маслов, И. С. Избранное. Художник-оформитель И. И. Яхин. Х: Майдан, 2009. Т.8. 2009. 452 с.
- 6 Маслов, И. С. Избранное. Художник-оформитель И. И. Яхин. Х: Прапор, 2002. Т.3. 2002. 528 с.
- 7 Маслов, И. С. Избранное. Художник-оформитель И. И. Яхин. Х: Прапор, 2002. Т.4. 2002. 576 с.
- 8 Маслов, И. С. Избранное. Художник-оформитель И. И. Яхин. Х: Фолио, 1997. Т.1. 1997. 560 с.
- 9 Маслов, И. С. Избранное. Художник-оформитель И. И. Яхин. Х: Фолио, 1997. Т.2. 1997. 544 с.
- 10 Шарова Т.М., Супрун С.О. Реалістичне відтворення життєвої правди у творах І. Маслова. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Філологічна”: збірник наукових праць / укладачі: І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк, С. В. Новоселецька. Острог: Видавництво Національного університету “Острозькаакадемія”. Вип. 59. 2015. С. 239-241.

11 Юрків, С. “Вибране” Івана Маслова. *Літаратурна Украіна*. 1998. 28 травня. С. 3.

12 Ющенко, О. В селі Тернівці “Терен” заспівали... *Панорама*. 1999. № 42. С. 1–2.

3. У. ШВЕДАВА

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”)

ПРЫНЦЫПЫ ЎКЛАДАННЯ НОВАГА ТЫПУ СЛОЎНІКА ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

Сучасная беларуская фразеаграфія характарызуецца шырокім спектрам прызначэння, адбору і фіксацыі фразеалагічных адзінак беларускай мовы. У сваёй сукупнасці фразеалагічныя слоўнікі адлюстроўваюць рознае разуменне межаў фразеалогіі, фіксуюць розны фактычны матэрыял паводле яго распаўсюджвання, выкарыстання, у параўнанні і супастаўленні з фразеалагічнымі адзінкамі роднасных і далёкароднасных моў, з улікам розных стылістычных мэт прызначэння і інш. І зразумела, што кожны тып фразеалагічных слоўнікаў вызначаецца рознымі прынцыпамі адбору матэрыялу, характару яго падачы, пабудовы слоўнікавага артыкула, яго зместу і аб’ёму і інш.

Так, першым слоўнікам фразеалагізмаў беларускай літаратурнай мовы, які быў прызначаны для сярэдняй школы, з’яўляецца “Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы” Н. Гаўрош, І. Лепешава, Ф. Янкоўскага, пад рэдакцыяй Ф. М. Янкоўскага (1973), змест якога складаюць 1500 найбольш шырокаўжывальных фразеалагізмаў, зафіксаваных у мастацкіх творах беларускіх пісьменнікаў.

Значна пазней літаратурная фразеаграфія беларускай мовы папоўнілася двухтомавым “Фразеалагічным слоўнікам беларускай мовы” (1993) І. Я. Лепешава, які ў 2008 годзе быў прадстаўлены другім выданнем – “Слоўнік фразеалагізмаў беларускай мовы”, у якім, у параўнанні з першым выданнем, павялічана колькасць фразеалагізмаў амаль на 800 адзінак, а ўсяго зафіксавана каля 7000 фразеалагічных адзінак беларускай літаратурнай мовы ў так званым “вузкім” разуменні фразеалогіі. Гэты слоўнік вызначаецца цэлым шэрагам асаблівасцей, паколькі кожны яго артыкул складаецца з загаловачнага фразеалагізма, граматычнай, стылістычнай,